

עיטורי ירושלים

פירוש על מגילת אסתר

ליקוטים

הרב שלמה אבינר

ישיבת 'עטרת ירושלים'

אדר ב' תשע"ו | גליון מספר 110

החברת מוקדשת
לעילוי נשמת
הלוחמת
הדור כהן הי"ד

שנהרגה על משמרתה
בשער שכם
בואכה ירושלים העתיקה
והגנה בגבורה על חייהם של אחרים

ת.נ.צ.ב.ה

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

עיצוב גרפי: סטודיו מלון 052-7203050

פירוש על מגילה אסתר

ליקוטים

הרב שלמה אבינר

פרק א

”ויהי בימי אחשורוש” (א א)

מיהו אחשורוש? מאין הוא הופיע? אחשורוש הוא בנו של כורש. כורש היה אדם טוב ואידאליסט באופן יחסי. הוא הכריז שכל היהודים יכולים לחזור לארץ-ישראל. זו הצהרת-כורש המפורסמת, כפי שהיא מופיעה בספר עזרא: ”ובשנת אחת לכורש מלך פרס, לְכָלוֹת דְּבַר ד' מִפִּי יִרְמִיָּהּ”, כלומר, כשתמו שבעים שנות הגלות שנגזרו על ישראל, ”הֵעִיר ד' את רוח כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמַכְתָּב לְאֹמֵר. כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, כָּל מַמְלַכּוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ד' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, וְהוּא פָקֵד עָלַי לְבָנוֹת לֹו בֵּית בִּירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה. מִי בְּכֶם מִכָּל עַמּוֹ יֵהִי אֱלֹהֵיו עִמּוֹ, וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת בֵּית ד' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא אֱלֹהֵי אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם. וְכָל הַנְּשֹׂאֵר מִכָּל הַמַּקְמוֹת אֲשֶׁר הוּא גֵר שָׁם, וַיִּשְׁאַוּהוּ אֲנָשֵׁי מִקְּמוֹ בַכֶּסֶף וּבַזָּהָב וּבְרוּכּוֹשׁ וּבְבַהֲמָה, עִם הַנְּדָבָה לְבֵית אֱלֹהֵי אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם” (עזרא א א-ד). בנוסף לכך שכורש שלח את היהודים לירושלים, הוא גם ציווה על כל השכנים לתת ליהודים העולים כסף, זָהָב, רְכוּשׁ וּבַהֲמוֹת. הַצְהָרַת-כֹּרֶשׁ הִיטָה טוֹבָה יוֹתֵר מֵהַצְהָרַת-בַּלְפּוֹר שֶׁלָּה זָכִינוּ אַחֲרֵי מַלְחַמַת-הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה, אֶךְ בְּשִׁתִּיהֵן הַהֲתַחֲלָה הִיטָה טוֹבָה, וְהַהֲמַשָּׁךְ טוֹב פְּחוֹת. בִּימֵי בַלְפּוֹר הַדְּבָרִים הַתַּחֲלִילוֹ טוֹב. בַּלְפּוֹר הִיָּה אָדָם טוֹב, אֶךְ מֵאַחֲרֵי יוֹתֵר הָאֲנַגְלִים חֲזָרוּ בָהֶם. הֵם טַעְנוּ שֶׁלֹּא הַתְּכוּוֹנוֹ לְבֵית לְאוֹמִי, שֶׁזָּז הִיטָה רַק מְלִיצָה. בְּרוּךְ ד', לְמַרְוֹת הַכֹּל, הַדְּבָרִים הַתַּגְּלָלוּ וְזָכִינוּ לְהַקִּים מְדִינָה, עַל-אֶף שֶׁקִּרְיָהֶם וְהַפְּרַעוּתֵיהֶם שֶׁל הַבְּרִיטִים. גַּם בִּימֵי כֹרֶשׁ לֹא נִמְשַׁכָּה הָאִידִילִיָּה זְמַן רַב, כִּפִּי שֶׁמִּסּוּפֹר בַּסֵּפֶר עֲזָרָא: ”וַיִּשְׁמַעוּ צָרִי הַיְּהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי בָּנִי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הִיכָל לַד' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּגְשׁוּ אֶל זְרֹבַבֵּל וְאֶל רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת”, הַגּוֹיִים שֶׁגָּרוּ אֶז בְּאֶרֶץ, אֱלֹהֵי שֶׁעָשׂוּ לָנוּ צָרוֹת, בָּאוּ אֶל זְרֹבַבֵּל, נִשְׂאִי וּמְנַהִיג כָּל הַיְּהוּדִים, בַּהֲצַעָה: ”וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נְבִנָה עִמָּכֶם”. הַבָּה וּנְבִנָה אֶת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ בִּיחַד. לְכֹארוֹהַ, הַצַּעָה סִימְפֻטִית בִּיּוֹתֵר. רַשׁ”י מְגַלֵּה לָנוּ מִיָּד אֶת תְּכִנִּיתָם: ”הֵיוּ אוֹמְרִים כִּךְ לְמַעַן תִּתְבַּטֵּל מִלֵּאכַת הַבֵּית עַל יְדֵיהֶם שֶׁלֹּא לְבָנוֹת עוֹד”. נְבִנָה עִמָּכֶם, כִּי כָּכֶם נִדְרָשׁ

לאלהיכם, ולו אנחנו זבחים מימי אָסר חֲדָן מלך אשור המעלה אתנו פה". אומרים הם, הרי בני דת אחת אנחנו. הרי גם אנחנו מקריבים קרבנות לאלוהיכם מאז שמלך אשור הביא אותנו לארץ הזאת. הרי זו היתה שיטת האשורים - לבלבל את העמים. אותנו הגלו לבלב ואחרים הושיבו פה. תשובת זרובבל חד-משמעית: "וויאמר להם זרובבל וְיַשׁוּעַ [הכהן הגדול] ושאר ראשי האבות לישראל, לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו, כי אנחנו יחד נבנה לד' אלהי ישראל כאשר צונו המלך כורש מלך פרס" (עזרא ד א-ג). אין זו מדינה דו-לאומית וגם לא בית-מקדש דו-לאומי. המקדש הוא שלנו בלבד. התוצאות לא אחרו לבוא, הם חיכו רק לתירוץ: "ויהי עם הארץ מְנַפְּסִים יְדֵי עם יהודה ומְבַהֲלִים אותם לבנות. וְסוֹכְרִים עליהם יועצים להפר עצתם, כל ימי כורש מלך פרס ועד מלכות דריוש מלך פרס" (שם ד-ה). הפלשתינאים האלה מחלישים ומפחידים ומשלמים כסף רב למומחים בעבור עצות כיצד להכשילנו, במשך כהונת שלושת מלכי פרס: כורש, אחשורוש ודריוש השני. [דריוש הראשון - המדי, הפיל את מלכות בבל, ומלך לפני כורש]. במהלך כהונתם של שלושה מלכים בפרס, היו יושבי הארץ עסוקים בניסיון להפריע לנו, להפחיד אותנו, לאיים בפוגרומים ולשלם כסף רב ליועצים. הכתוב ממשיך ומספר: "ובמלכות אחשורוש, בתחלת מלכותו, כתבו שְׁטָנָה על יושבי יהודה וירושלם" (שם ו). המגילה מתחילה בשנת שלוש למלכותו, אך בספר עזרא מתואר שבתחילת מלכותו כתבו יושבי הארץ כתב שטנה, תעמולה פוליטית נגדנו. "ובימי אֲרַתְחַשְׁתָּא כתב בְּשֵׁלֶם מְתַרְדָּת טְבָאָל וְשֶׁאָר כְּנֻתוֹת על ארתחששתא מלך פרס, וְכָתַב הַנְּשִׁתָּוֶן כְּתוֹב אַרְמִית וּמְתַרְגָּם אַרְמִית. רְחוּם בְּעַל טַעַם וְשִׁמְשִׁי סִפְרָא כְּתָבוּ אֲגָרָה חֲדָה על ירושלם לארתחששתא מְלָכָא כְּנָמָא" (שם ז-ח). כלומר, שלחו למלך ארתחששתא - זה כינויים של כל מלכי פרס, שהוא כורש הפרסי, "כתב". מי הם הכותבים? "בשלם מתרדת טבאל ושאר כנותו", כלומר, ושאר חבריו. "על ארתחששתא מלך פרס, וכתב הנשתון", כתב מפורש, "כתוב ארמית ומתרגם ארמית". מי כתב? "רחום", שם של אדם הנקרא רחום, "בעל טעם ושמשי ספרא". שמשי הוא בנו של המן. כלומר, היוזם הראשי לכתב השטנה הוא בנו של המן. "כתבו אגרה חדה", כתבו איגרת אחת, "על ירושלם לארתחששתא מלכא כנמא", וכך הם כתבו: "אֲדִינוּ רְחוּם בְּעַל טַעַם וְשִׁמְשִׁי סִפְרָא וְשֶׁאָר כְּנֻתְהוֹן", שאר חבריהם. איך קראו להם? "דִּינִיָּא וְאַפְרִסְתִּיָּא טְרַפְלִיָּא אֶפְרִסִּיָּא אֲרַכְּנִי בְּבִלְיָא שׁוֹשְׁנִיָּא דְהִיָּא עֲלִמְיָא. וְשֶׁאָר אֲמִיָּא דִּי הֶגְלִי אֶסְנַפְר רְבָא וְיִקְיָא וְהוֹתֵב הֵמוּ בְּקִרְיָה דִּי שְׁמָרְיָן וְשֶׁאָר עִבְרִי וְנִהְרָה וְכַעֲנָת" (שם ט-י). שולחי האיגרת הם משאר האומות שהגלה אסנפר שהוא סנחריב שכבש ובלבל את האומות, וכן השתתפו במכתב עוד מדינות באזור. כלומר, בשליחת האיגרת לא השתתפו רק הפלשתינאים המקומיים, הם עירבו עוד חברים מסביב. "דִּינָה פְרָשְׁגָן אֲגָרְתָא", זה תוכן האיגרת, "דִּי שְׁלַחוּ עֲלוֹהֵי עַל אֲרַתְחַשְׁתָּא מְלָכָא,

עבְדָךְ אָנֹכִי עֶבֶר נִהְרָה וְכַעֲנַת. יָדִיעַ לְהֵנָּה לְמַלְכָּא דִּי יְהוּדָיָא דִּי סָלְקוּ מִן לְוִתָךְ עֲלִינָא אֲתוּ לִירוּשָׁלַם, קְרִיתָא מְרֻדָתָא וּבְאִישְׁתָּא בְּנִין, וְשׁוּבָי שְׁכָלְלוּ, וְאַשְׁיָא יַחֲיטּוּ” (שם יא-יב). ידע המלך שהיהודים מכינים פה בירושלים מרד בשלטון. הנה הם בונים את העיר, ואינם משלמים מיסים. יבדוק המלך בספרים וימצא שהם מורדים. האיגרת ארוכה ומפורטת מאוד. ואז “בְּטֻלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם, וְהָוַת בְּטֻלָא עַד שְׁנַת תְּרִינִין לַמַּלְכוּת דְּרִיוֹשׁ מַלְךְ פֶּרְס” (שם כד). עבודת בית ד’ בירושלים נפסקה עד השנה השנייה למלוכת דריוש מלך פרס. כשהגיעו איגרות השטנה האלה למלך כורש, הוא הפסיק בשלב ראשון את העלייה. הפקודה היתה שמי שעבר את נהר פרת רשאי להגיע לארץ, אך מי שלא עבר, נאסר עליו לעבור (שיר השירים רבה ה ו). אחר-כך הוחמרה הגזרה, והופסקה בניית בית-המקדש! מצב זה היה גרוע יותר מן הגלות, כיוון שדניאל הנביא ניבא שנגמרו שבעים השנה; חגי, זכריה ומלאכי הכריזו שיש לחזור לארץ, והיו בעצמם בין העולים; עזרא ונחמיה גם הם עלו לארץ, והנה הכל נעצר. האם זו באמת הגאולה, אולי לא?! אם אי-אפשר לעלות ונעצרה בניית המקדש, נראה שאין זו הגאולה. התחלה שנתקעת פתאום גרועה יותר מהמשך הגלות, כי מהגלות תמיד יש תקווה שעוד מעט היא תסתיים. כשדבר מתחיל ונעצר, היאוש גדול. ואכן, הכל נתקע כמה שנים. הצהרת כורש היתה בשנת 3390. בשנת 3391 נפסקה העלייה ובשנת 3392 עלה אחשורוש לשלטון ונפסק בניין בית-המקדש. בשנת 3394 היה משתה אחשורוש.

שאלה: מתי היתה שיבת ציון?

תשובה: שיבת ציון היתה בשנת 3390, זו שיבת ציון על-ידי כורש. בשנת 3391 נפסקה העלייה, ובשנת 3392 עלה אחשורוש לשלטון ונפסק בניין בית-המקדש. בשנת 3394 היה משתה אחשורוש.

שאלה: אחשורוש מנע את המשך בניית בית-המקדש והעלייה לארץ?

תשובה: אחשורוש הוא שנתן את ההוראה להפסיק לבנות את בית-המקדש. חז”ל אומרים (מגילה יא א) שאחשורוש הוא “אח לראש”, ומיהו הראש? נבוכדנצאר, הנקרא ראש (דניאל ב לח). נבוכדנצאר היה באמת מלך גדול. בתחילה נראה שהוא עושה דברים לטובת עם-ישראל. הוא חיסל את מצרים לחלוטין, והרי לנו היה חשבון ישן עם מצרים: “עבדים היינו לפרעה במצרים”. תמיד שאלנו מדוע אין מצרים נענשים, והנה הגיע הרגע, נבוכדנצאר הוא שחיסל אותם. הוא היה גנרל אמיץ, שאפתן ובעל כשרון עצום. הוא מחץ לגמרי את מצרים, ולצערנו, מחץ גם אותנו בעצמה רבה. הוא ראש, ואחשורוש הוא אח לראש, כלומר, דומה לו. נבוכדנצאר רצח כשלושה מיליון יהודים,

וגם אחשוורוש רצה לרצוח. נבוכדנצר החריב את בית-המקדש, ואחשוורוש הפסיק את בנייתו (עיין מגילה יא א). ושתי גם היתה שותפה לרשעות זו. היא היתה בתו של בלשצאר, שהוא בנו של אוויל מרודך, שהוא בנו של נבוכדנצר. כלומר, ושתי היתה נינה של נבוכדנצר. אחשוורוש התחתן עם "משפחה טובה".

שאלה: הוא רצה להתחתן איתה משום שלא היה נצר של מלכים?

תשובה: נכון, לפי שיטה אחת הוא לא היה נצר של מלכים. אך לפי השיטה שהוא בנו של כורש, הוא כן שייך למשפחות המלוכה, ורק המשיך וירש את כורש, ונישא לנינתו של נבוכדנצר, בתו של בלשצאר. בלשצאר היה המלך האחרון של בבל, שהוכה על-ידי דריוש המדי בלילה הידוע שבו הופיעה על הקיר הכתובת: "מְנָא מְנָא תְּקַל וּפְרָסִין" (דניאל ה כה). המדרש מספר שוושתי אמרה לאחשוורוש: מה שאבותי החריבו אתה תבנה? (אסתר רבה ה כ). אתה תרשה שתחת חסותך יבנו את בית-המקדש? מכאן אנו למדים מיהו אחשוורוש. אמנם אין הדברים כתובים במגילת אסתר, אך הם מופיעים בספר עזרא פרק ד. כשבמגילה כתוב אחשוורוש, צריך לדעת על מי מדובר. גם בני המן כבר מופיעים, וקיבלנו רושם באלו טיפוסים מדובר. מה עושים בני המן בארץ-ישראל? הם באו משם לשושן. המן גם הוא פלשתינאי. מה הוא עושה בשושן? ומה מרדכי עושה בשושן? המן הביא את כתב השטנה, ומרדכי בא להגן על היהודים מפניו (איגרת אסתר ה ט).

בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו, ימים רבים, שמונים ומאת יום" (א ד)

תרבות פרס היא תרבות של עושר, של כסף ושל הנאות. בהיסטוריה שלנו כעם התמודדנו עם תרבויות שונות: בבל, פרס-מדי, יוון ורומא – ארבע מלכויות. מגילת אסתר מתרחשת בתקופת ההתמודדות מול תרבות פרס, השבויה כולה בתענוגות עד אינסוף. כידוע, תרבות התענוגות מושכת ומלהיבה מאוד. כל כולה מבוססת על הנאה אינסופית. סעודה של מאה ושמונים יום! סעודה יוקרתית שכזאת, במסעדת-פאר מלכותית, די בה כדי לקבור אותנו תחת תרבות הנהנתנית זו. הגלות היא תקופה רעה מאוד, וסיפור המגילה הוא תחתית הבור של הגלות, כשאנו מאוימים בפני הגרוע מכל – להרוג ולאבד את כל היהודים, אנשים, נשים וטף ביום אחד. היטלר, ימח שמו, רצה להשמיד להרוג ולאבד, אך לא ביום אחד, לכן תמיד אפשר היה להמשיך ולקוות. היו גם יהודים שלא חיו תחת שלטונו, כמו יהודי אמריקה. גם סטאלין תכנן להרוג את

כל היהודים בכמה ימים. חשב להעבירם לסיביר. חציים ימותו בדרך מקור והשאר ימותו שם. אבל, בעזרת ד', זממו לא עלה בידו והוא מת סמוך לחג הפורים, כמה ימים לפני שהתכנית עמדה לצאת אל הפועל. בסיפור המגילה המצב היה הגרוע מכל - ביום אחד כל פרסי יהרוג את שכנו היהודי, ותמורת זה יקבל את כל רכושו. אין צורך במחנות השמדה, באס.אס. ובגסטפו. כל אחד יהרוג את שכנו, ויקבל את ביתו ואת רכושו. תכנית שטנית וגאונית. זהו עומק הגלות, עומק השפלות. "שָׁבְשָׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ" (תהילים קלו כג). מצב זה הוא סכנת הגוף, אך יש גם סכנה לנשמה. לאכול בסעודת אחשורוש וליהנות ממנה, זו סכנה לנשמה. הדיבורים בסעודה זו, הרי הם נוראים. חז"ל מספרים שאחשורוש שאל: אלו נשים הן היפות ביותר? אלה אמרו: המדיות. אלה: הבבליות. אחרים אמרו: המצריות. אמר אחשורוש: הכי יפות הן הכשדיות, וציווה להביא את ושתי (מגילה יב ב). דיבורים של גסות, שפלות וזימה! באמצעות סעודה זו אחשורוש מעוניין לחזק את מלכותו. יש אפשרות לחזק ממלכה בנשק, אך אפשר לחזק גם בגודש של הנאה וחנק בתענוגים.

בשנה השלישית למלכותו אחשורוש עורך משתה. מדוע? כיוון שבשנה הזאת הוא התבסס. בשנה הזאת הוא התחתן עם ושתי, ובזה חיזק את שושלתו, כי ושתי היתה נינתו של נבוכדנצאר, נכדתו של אויל מרוך, בתו של בלשצאר. הוא התחתן עם השושלת שהיתה שלטת לפני הפיכתו של דריוש המדי, ועתה הוא מבוסס. נוסף לכך, ובמיוחד, כפי שהסברנו, הוא גם עשה את החשבון של שבעים השנה שניבא ירמיהו, ושמה, שהנה, לפי חשבוננו לא צפויה יותר סכנה מעם-ישראל. כל עמי מזרח ומערב פחדו ממשפט אחד שאמר הנביא ירמיהו, שעוד שבעים שנה עם-ישראל חוזר לארצו. הם פחדו, כיוון שידעו שכל מי שניסה להתנכל לנו, בסופו של דבר שילם ביוקר. כפי שקרה למצרים, סיחון ועוג, סיסרא וסנחריב. בלשצאר עשה חשבון שנגמרו שבעים השנה, עשה סעודה והוציא את כל כלי המקדש ואז הופיעה הכתובת על הקיר וכולם נבהלו. אגב, יש ציור של רמברנט שבו רואים את המלך וכל אנשי החצר נבהלים והיין נשפך, רק שהם לבושים בבגדים הולנדיים מלפני שלוש-מאות שנה. בציור גם מופיעה הכתובת באותיות עבריות, במאונך. כיצד רמברנט ידע לכתוב בעברית? ועוד יותר, כיצד ידע דברי חז"ל על כתיבת "מנא מנא תקל ופרסין"? יתכן שלמד אותו רבי מנשה בן-ישראל, שהיה רבה של אמסטרדם באותו הזמן והיה שכנו ברחוב היהודים שם. רמברנט צייר אותו, וכנראה בזמן שצייר אותו הם דיברו, והרב הסביר לו. כך כתב הסבא רבא של אשתי, הרב חנוך הכהן ארנטרוי, רבה של מינכן (עיונים בדברי חז"ל ובלשונם עמ' קסט-קע). בכל אופן, בלשצאר טעה בחשבון. אחשורוש החליט שהחשבון שלו הוא החשבון הנכון, ובשנת שלוש למלכו נסתיימו שבעים השנה, ועם-ישראל לא שב לארצו, לכן הגיע למסקנה שירמיהו טעה, ויש

מקום לחגוג זאת במשתה גדול הבא לציין את סופו של עם-ישראל. עם-ישראל גלה, אין הוא חוזר לארצו. אפשר לקבור אותו.

“השתייה כָּדָת אין אִנְס, כי כֵּן יִסֹּד המלך על כל רֵב ביתו לעשות כרצון איש ואיש” (א ח)

אחד רוצה יין עם הכשר הבד”ץ האשכנזי, הוא מקבל. השני רוצה הכשר של הבד”ץ הספרדי – מקבל, שהרי גם היהודים אינם אחידים ברצונותיהם. לכל אחד ההכשרים שלו. אין הדבר פשוט, אך כל אחד קיבל את רצונו ובקשותיו, כמו שאמר נפוליאון: “על כל דבר אפשר לשבת חוץ מאשר על כידון”. שום דבר לא נכפה בכוח. זו מהותו של היין. תשתה כך או אחרת, כרצונך, אין הכרח, כך תראה כמה טוב אצלנו, כמה נוח במדינה שלנו. “השתייה כדת”, זה דתי, זה בסדר, עם כל ההכשרים הרצויים. כמו שאמרו חז”ל על דברי המן: “ישנו עם אחד”, ישנו מלשון יִשָּׁן, יש עם אחד הישן מתורה וממצוות (מגילה יג ב).

פרק ב

**”אשר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָהּ עִם יַכְנִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, אֲשֶׁר הִגְלָה
נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל” (ב ו)**

הגליית יכניה היתה אחת-עשרה שנה לפני החורבן הגדול. החורבן הגדול היה בשנת 3338, ואחת-עשרה שנה לפני-כן, בשנת 3327 היתה גלות יכניה. יכניה היה מלך ישראל. נבוכדנצר היכה את מלכות יהודה, ולקח בשבי את המלך, את כל השרים, את כל הרבנים ואת כל החכמים. הוא חשב שאם הוא יגלה את האינטליגנציה, לא תהיינה התמרדויות, כיוון שהוא מסיר מהעם את הראש, את המוח, את חוט השדרה. מרדכי הוגלה אז, בשנת 3327, אחת-עשרה שנה לפני שנת 3338 שהיא שנת החורבן הגדול, חורבן בית-המקדש. המגילה מתרחשת בשנת 3394. משנת 3327 עד 3394 עברו שישים ושבע שנה, כלומר, חלפו כמעט שבעים שנות הגלות. זה יוצא קצת פחות בגלל חצאי השנים בחילופי השלטון. מרדכי היה די מבוגר, מגדולי הדור היה (מנות הלוי), כיוון שהוא הוגלה עם יכניה, וכבר אז היה תלמיד-חכם לא צעיר, אלא אם-כן הוא הוגלה כילד עם אביו שהיה אדם גדול. גם אם כך, הרי שעכשיו היה כבן שבעים. אבל מסתבר שלא היה תינוק בזמן גלות יכניה, אלא זקן מאוד בן שמונים או תשעים. נבוכדנצר הגלה את יכניה, אך צעד זה לא מנע שתי מרידות, כשהמרד האחרון היה בזמן גדליהו בן-אחיקם.

עם זאת יש להבין שגלות יכניה היתה חסד אלוהי, כי הרי כשעם שלם מהגר הדבר גורם להתפוררות ופשע. מצב זה נפוץ מאוד אצל מהגרים. ההורים אינם מצליחים להפעיל סמכות חינוכית על הילדים. אמנם, זו תופעה מוכרת במשפחות רבות, אך אצל מהגרים היא חמורה הרבה יותר, כיוון שהדור הראשון של המהגרים, כלומר דור ההורים, אינו יודע את ההרגלים של הארץ החדשה, אינו מכיר את השפה והתרבות והוא נשאר מאחור. דור הבנים, לעומת זאת, צומח ופורח בארץ החדשה ומפתח זלזול כלפי ההורים. הסמכות אובדת לחלוטין והכל מתפורר. אם מדובר על מיליוני אנשים, זה יוצר קטסטרופה. לכן סידר ריבנו-של-עולם את גלות יכניה, שאז גלו גדולי המלוכה וגדולי התורה, והם הכינו את הקליטה של הגלות הגדולה. כשהיה החורבן והגלות הגדולה, חיכו תלמידי-החכמים לעם בבבל בבגדי לבן (פתיחתא איכה רבה כד) והיו מעין ועדת קליטה, מנהיגות שכיוונה את האנשים, וכך נמנעה ההתפוררות. היו שם שני סוגי תלמידי-חכמים גדולים, המכונים – החרש והמסגר. מה זה ”חרש”? (מלכים ב כד יד). חז”ל אומרים שזו מליצה. החרש הוא כל-כך עמקן, שכשהוא נותן שיעור כולם כמו חרשים, הם אינם מבינים את דבריו. וה”מסגר” – כשהוא אומר

משהו זה סגור, אי-אפשר לפרק, אי-אפשר להקשות קושיות ולהפריך את הדברים (סנהדרין לח א).

מרדכי הוגלה אפוא עם גלות יכניה בשנת 3327, וסיפור המגילה הוא בשנת 3394. בינתיים היתה הצהרת כורש בשנת 3390, כלומר, ארבע שנים לפני כן. מדוע לא עלה מרדכי לארץ? הוא הגיע לבבל בגלות המנהיגים המדיניים והרוחניים עם יכניה המלך, אך מדוע לא חזר לארץ עם עזרא ונחמיה בעקבות הצהרת כורש ארבע שנים קודם לכן?

התשובה היא שמרדכי אכן עלה עם עזרא לארץ-ישראל. אפשר לדעת זאת בקלות על-פי רשימת העולים בתחילת ספר עזרא. מרדכי נולד בארץ-ישראל, גלה בגלות יכניה, ואחר-כך חזר לארץ. בתחילת ספר עזרא נאמר: "ואלה בני המדינה העלים מְשָׁבֵי הגולה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל לבבל, וישבו לירושלם ויהודה איש לעירו. אשר באו עם זְרָבָדֶלֶשׁ יְשׁוּעַ נְחֻמְיָה שְׁרָיָה רְעֵלְיָה מֵרַדְכִי..." (עזרא ב א-ב). מרדכי חזר לארץ בזמן עזרא, ועלינו לברר מדוע ירד שוב לגלות בפעם השלישית. לראשונה הוא גלה עם יכניה, חזר לארץ, גלה שוב עם גלות נבוכדנצר, חזר עם עזרא או עם זרובבל בזמן הצהרת כורש, והנה הוא יורד בשלישית. מדוע גלה בפעם שלישית? אפשרות אחת היא שחזר לגלות בגלל הילדה אסתר, שהיתה יתומה, אין לה אב ואם. אביה נפטר כשאמה היתה בהריון, ואמה נפטרה כשהיא נולדה (מגילה יג א). היא נשארה לבדה, ומרדכי חזר בשבילה. אמנם קשה: מדוע לא חזר איתה לארץ-ישראל? אלא הסיבה לירידתו השלישית מהארץ היתה לאומית: הגויים שגנבו את ארצנו והתיישבו בה – מואבים, ערבים ואחרים. כיוון שהם התרגלו להיות פה, חשבו שהארץ שלהם ועשו כל מאמץ לחבל בתהליך שיבת ציון ובניין הארץ. הם כתבו כתב שטנה, והביאוהו למלך כורש ולמלך אחשורוש (עזרא ד יז). משלחת של גויים יצאו מכאן לפרס ובידם כתב שטנה רצוף עלילות הטוענות שאנו מורדים במלכות. במקביל יצאה משלחת של יהודים כדי לסכל את מזימתם, ובראשה עמד מרדכי (תרגום שני. ילקוט שמעוני). מרדכי גלה אפוא מספר פעמים. הדבר מודגש בפסוקים: "אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה, אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל". שוב ושוב חוזר בפסוק הפועל: "גלה", כלומר, מרדכי אינו מרגיש שייך למקום הזה. הוא מרגיש ומדגיש שכולנו בגלות, וברגע שיתאפשר, יחזור לארץ-ישראל. על-אף שהוא בתפקיד בכיר מאוד, אין זה משנה, הוא בגלות. בגלות צרפת, בזמן רבותינו הראשונים, לפני שבע-מאות שנה בערך, חי רבי משה מקוצי בעל 'ספר מצוות גדול', שנהג לחתום – "משה מגלות ירושלים אשר בצרפת", כלומר, אני פה בגלות. יש כאלה שמשתמשים במילה "תפוצות", במקום במושג "גלות". "בית התפוצות", "עם-ישראל בתפוצות",

וכדומה. מונח זה משנה את הכל, כי תפוצה היא עובדה שיכולה להיות גם חיובית, אבל כשאומרים גלות, מיד מובן שמדובר במצב לא נורמלי, פתולוגי, לא בריא. לכן חשוב להשתמש במושג גלות ולא במושג תפוצה. איננו בתפוצות, אנו בגולה. מרדכי אינו מסתיר שהוא נמצא בגלות.

“ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראייה” (ב טו)

להיות נשאת חן בעיני כל ראייה, הוא דבר כמעט בלתי-אפשרי ופלא גדול. כיוון שיש תחרות, כל הנשים צהובות זו לזו. כל אחת רוצה להיות מלכה, ולכן כל מתחרה היא אויבת שיש להכשיל. נוסף לכך, מציאת החן תלויה בגורמים שאיננו יודעים להגדיר. האהבה הרגשית היא רז. בחורה מחפשת חתן. בחור אחד מוצא חן בעיניה והשני אינו מוצא חן, ואי-אפשר לדעת מדוע. את האהבה השכלית אפשר להסביר. אם הבחור בעל מידות טובות ויראת שמים, הרי הדבר מביא לאהבה שכלית. אבל יש אהבה רומנטית שהיא סוד, שאיש אינו יודע מדוע מתאהבים בבחור אחד ואין מתאהבים בשני. תאוריות רבות מנסות להסבירה. יש אומרים שהתאהבות נובעת מאהבה בגיל הילדות המוקדמת, ואף-על-פי שהכל כבר נשכח, הדמות שמחפשים בגיל מבוגר מבוססת על אהבה זו. אהבה זו יכולה להיות לבן משפחה, לשכן, או אפילו לדמות מתוך ספר. בכל מקרה אהבה זו נשכחה, אך הדמות נחרטה בתת-מודע, ודמות דומה לה מחפשים בגיל מבוגר. יתכן גם שמדובר בסודות של נשמות. בכל אופן, חז”ל אומרים שעל-פי רוב אין אדם מתאהב אלא בבני אומתו (מגילה יג א), כמו שאמר הפילוסוף וולטר: “אם תשאל אדם מי יפה, הכושי יענה לך שכושית יפה, יפני יגיד – יפנית, אם תשאל אינדיאני, יגיד – אינדיאנית, תשאל קרפד, הוא יגיד – קרפדה, תשאל זאב, יגיד – זאבה. אם תשאל פילוסוף הוא ישיב בבליל מילים בלתי-מונח”.

אדם מתאהב בבני אומתו. אין זו גזענות, זהו עניין רגשי.

חז”ל אומרים לנו שאסתר נדמתה לכל אחד ואחד כאומתו (מגילה יג א). להודי היא נראתה הודית, לכושי – כושית, לפרסי – פרסית, לכשדי – כשדית. היא מצאה חן בעיני כל ראייה. כיצד היו בה כל הטעמים בבת-אחת, כיצד היא היתה כל-כך כללית, אוניברסלית? התשובה שאסתר באמת כללית. הרי על עם-ישראל כתוב “ונברכו בך כל משפחת האדמה” (בראשית יב ג), וגם באסתר היה משהו מכל האומות, היתה בה הסולת הנקייה של כל האומות. בכל עם יש דברים טובים ויש דברים רעים, ובאסתר היתה הסולת הנקייה מכולם. היתה בה התכונה של עם-ישראל כולו, שספג בכל הגלויות את התכונות הטובות שבכל עם ועם. מגויים מסודרים – למדנו להיות

מסודרים; מהחרוצים - למדנו חריצות; מהאמיצים - למדנו אומץ; מבעלי הומור - סיגלנו את ההומור. כמובן, שאם הגלות מתארכת יתר על המידה, יש סכנה לספוג גם את השמרים, את הרפש של הגויים. "יִנְרְעוּ אֶתְנוּ הַמְצֵרִים" (דברים כו ו. הגדה של פסח) - שעשו אותנו רעים (עולת ראייה, ב, עמ' רעח). לכן, ברגע שריבונו-של-עולם אומר: עלו! יש לעזוב את הגלות ולעלות מיד, כיוון שאם לא מתנתקים מהגלות, מתחילים לספוג ממנה גם את הפסולת, ומסגלים תכונות רעות רבות. כשריבונו-של-עולם רואה שאנחנו מתחילים לספוג רע, הוא מגרש אותנו לגלות אחרת, ומתחילים מחדש (משך חכמה, ויקרא כו מד).

אסתר היתה דומה במשהו, בפניה, בתכונותיה ובאופייה לכל אחת מהאומות, ומצאה חן בעיני כולם, גם ללא כל התמרוקים והמשחות. נוסף לכך היא היתה יפה מאוד, כמו שכתוב בפירוש שהיתה יפת תואר וטובת מראה. היופי הוא נשק מסוכן, ובאמת אסתר השתמשה בנשק המסוכן הזה, ובעזרתו הצילה את כל עם-ישראל. אין תכונה שהיא רעה כשלעצמה או טובה כשלעצמה, השאלה היא מה עושים איתה. "שקר החן והבל היפי" (משלי לא ל). אם היופי הוא הבל מדוע הוא מוזכר בכתובים? אומר הגאון מווילנא ש"שקר החן והבל היפי אשה יראת ד' היא תתהלל" - כלומר: תתהלל בהם. היא תדע להשתמש בהם לברכה ולתפארת (קול אליהו, ויצא ל). כמו "אלה ברכו ואלה בסוסים ואנחנו בשם ד' אלהינו נזכיר" (תהילים כ ח), האם הכוונה שאין צורך ברכו וסוסים, וצריך לסמוך על הנס? ודאי שלא. אלא אמר רבנו הרב צבי יהודה: "אלה ברכו ואלה בסוסים ואנחנו בשם ד' אלהינו נזכיר" - ברכו ובסוסים. מתוך אמונה בד', בשביל לעבוד את ד' נשתמש ברכו ובסוסים. כך גם היופי והחן, כשהם לבדם, בתור אידאל עצמי, הם שקר והבל. אבל "אישה יראת ד' היא תתהלל" גם בחן וגם ביופי, כיוון שהיא תדע מה לעשות בהם. הדבר נכון לגבי כל אישה, לא רק לגבי אסתר המלכה, כל אחת כעניינה.

פרק ג

”ויהי כְּאֶמְרָם אֵלֵינוּ יוֹם וַיּוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם, וַיִּגִּידוּ לְהַמָּן לְרֵאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי מֵרְדֵכִי כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי” (א ד)

”ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם”, לא שמע, לא ענה, לא התייחס בכלל. המהר”ל אומר שהוא השתדל להיפגש עם המן בכוונה ”יום ויום” (אור חדש, אסתר ג ב). תשובת מרדכי אינה מופיעה במגילה, אך במדרש מתואר הדו-שיח שהתנהל בינו ובין השואלים. מרדכי אמר שהוא יהודי. הם ענו לו שסבו, יעקב, השתחוה לעשוי, והמן הוא נכדו של עשוי, בנו של עמלק. השיב להם מרדכי, שכשיעקב השתחוה לעשוי, בנימין עדיין לא נולד, והוא, מרדכי, צאצא של בנימין. בנוסף לכך, אמר להם מרדכי, שבנימין נולד בארץ-ישראל לעומת כל אחיו שנולדו בגלות (אסתר רבה ז ח). בגלות רגילים לכרוע ולהשתחוות; בארץ-ישראל לא כורעים ולא משתחוים. הגלות היא מציאות של התרפסות והכנעה. שם צריך לשרוד, להשתחוות, לכרוע – ולשמוח שנשארים בחיים. בארץ-ישראל לא כורעים ולא משתחוים. בארץ-ישראל אם מרביצים לנו, אנחנו מחזירים ולעיתים גם מכים מראש. מעשהו של מרדכי היה מעשה ארצישראלי; מעשה יוצא מן הכלל שאין לו אח ורע בכל ההיסטוריה של הגלות. כמובן, לפני המעשה היינו שקועים בעומק הגלות, ואחריו, שוב שקענו בעומק הגלות. אבל הייתה זו מין התנוצצות של עוז וגבורה. אמנם, במשך כל הגלות היו פה ושם יהודים בודדים מלאי עוז וגבורה שהרגו איזה נוגש. היו לפעמים יהודים שנקטו אמצעים תקיפים, אבל הם היו בודדים. הפעם הראשונה בדורנו שיהודים העזו להילחם, היתה במהפכה הרוסית. אמנם התוצאה היתה שהשלטון הקומוניסטי שעלה בעקבות המהפכה היה מרושע יותר מהשלטון הצארי, אך אין זה הנושא שלנו כרגע. אנו מציינים זאת רק מצד השינוי הנפשי שחל ביהודים באותה תקופה, שלאחר כל שנות הגלות, פתאום העזו יהודים להילחם וליזום. אלה היו כבר הכנות לקראת שיבת ציון. אחר-כך לחמו היהודים בצבאות שונים – בצבא האמריקני, בצבא האנגלי, במרד גטו ורשה. היה בזה כבר ריח של שיבת ציון, בניין הארץ, ציונות ומדינה. אבל בעומק הגלות דבר כזה היה מופלא ויוצא דופן. אכן, גם במעשהו של מרדכי, היה ריח של שיבת ציון, שכבר החלה. לפי המדרש, מרדכי אמר: ”אני משבט בנימין, אני לא השתחויתי לעשוי. אין זה מקרה שלא השתחויתי בגלל היותי בבטן אימי, אלא יש בי אצילות של מלך, אני נולדתי בארץ-ישראל ולא בגלות, אינני כורע ואינני משתחוה” (אסתר רבה ז ח. ילקו”ש).

“וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחְשָׁרוּשׁ יִשְׁנֹנו עִם אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מַדִּינֹת מְלֹכוֹתָךְ, וְדַתִּיהֶם שְׁנוֹת מְכַל עִם וְאֵת דַּתִּי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שְׁנָה לְהִנְיָחָם” (ג ח).

אחרי שהמן הפיל פור וקיבל את האישור האלילי למעשהו, יצא לדבר עם המלך ולשכנע אותו בעזרת חרושת של לשון הרע, הוצאת שם רע והאשמות שקר שהאנטישמים מומחים בהן, להסכים לתכניתו (מגילה יג ב). “ישנו עם אחד”, הוא אפילו אינו מזכיר את שם העם (מלבי”ם). שיטה מחוכמת: ישנו עם ואתה כבר תנחש באיזה עם מדובר. האם זו לשון הרע? הרי כלל לא הזכיר את שמו? אך כולם מבינים באיזה עם מדובר.

העם הזה “מפוזר ומפורד”. מה הבעיה אם הוא “מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך”? מה בכך, האם זה חיסרון להיות מפוזר ומפורד? האם כולם חייבים להיות במקום אחד? אלא, אמירה זו באה להדגיש שמדובר בעם שהוא בעצם אינו עם, כיוון שעם אמיתי חי במקום אחד. עם זה הוא עם משונה, עם שחדל להיות עם, ובכל זאת הם בכל מקום: “וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם” (שמות א ז), כמו בימי פרעה.

“ודתיהם שנות מכל עם”. ומה בכך? הרי המלך עצמו הכריז במשתה ש“השתיה כדת, אין אנס” (א ח). המלך קבע שבממלכתו כל אחד נוהג כרצונו, ועל-פי דתו! לא, לא, הדת שלהם שונה מכל הדתות שבעולם. אכן דתנו שונה, ברוך ד’. איך אמר המן? “שה”י פה”י” (מגילה יג ב), אלו ראשי תיבות של שבת היום ופסח היום. כאילו בכל פעם שצריך לעבוד יש להם תירוצים מדוע לשבות. גם אלה טענות החוזרות בפי האנטישמים בכל הדורות.

“ואת דתי המלך אינם עשים”. יהודים אלה אינם שומרים על החוק (מלבי”ם). אבל אין זה נכון! היהודים בכל מדינה ומדינה שמרו תמיד על החוק, סתם לשון הרע. אבל, לדעתו של המן מתאים שלא ישמרו על החוקים, כי הרי הם מפוזרים ומפורדים, ועם מפוזר הוא מוזר. חוץ מזה הדת שלהם משונה, לכן בוודאי אינם שומרים את מצוות המלך. הם בוגדים, אזרחים לא נאמנים.

“ולמלך אין שוה להניחם”, לא מרוויחים מהם כלום. הם טפילים, אינם מכניסים כסף לקופת המדינה. כלל לא נרגיש אם הם ייעלמו. אין מדובר במדינה שלמה שצריך למחוק, כיוון שהם מפוזרים פה ושם. אינם מועילים, הם רק מזיקים. בדומה ל“פרוטוקולים של זקני ציון” – זיוף אנטישמי המתאר כיצד היהודים משתלטים על כל הכסף העולמי, ומושכים בחוטים של העולם. הלוואי... העולם היה נראה אחרת אם כך היתה המציאות.

אבל האמת היא שהמלך אחשורוש פחד לפגוע ביהודים. חז”ל אומרים שהוא ידע על ניסיונות מרים בעבר לפגוע בישראל (אסתר רבה ז ג). מה קרה לפרעה? - זה

היה הסוף שלו. מה קרה לנבוכדנצאר? - זה היה הסוף גם שלו. ושתי היתה ניתנו של נבוכדנצאר. מלכות נבוכדנצאר הושמדה כליל על-ידי דריוש המדי, ואחר-כך מלך כורש הפרסי ואחשורוש הוא הצאצא שלו. בלשצאר רצה להשמיד את עם-ישראל ומת ביום שלפי חשבוננו - כפי שניבא לו דניאל - היה תום שבעים השנה, שלאחריהן, כפי נבואת ירמיהו לעם - תגיע הגאולה. לכן אחשורוש פחד - על-אף שעשה את המשתה, שגם הוא היה חגיגה לסופו של עם-ישראל, כפי שלמדנו. אחשורוש חישב את החשבון שלו, והגיע למסקנה שאמנם בלשצאר טעה, אך סבר שהחשבון שלו נכון, ואז הוציא את כלי המקדש ולבש את בגדי הכהן הגדול, כי האמין שעם-ישראל הגיע לסופו (מגילה יא ב). בכל זאת הוא פחד. במגילה אין הדבר כתוב במפורש, אך הוא אסף את כל חכמיו להתייעץ מה לעשות עם עם-ישראל. הרי כדי להרוג אישה אחת הוא התייעץ עם חכמיו, ודאי כשמדובר בעם שלם, צריך להתייעץ עם החכמים. אמרו לו חכמיו: "העם הזה מסוכן, כל מי שפגע בעם הזה שילם ביוקר". בתחילת נבואת ירמיהו כתוב: "קדש ישראל לד', רַאשִׁית תְּבוּאָתָהּ, כל אכליו יִאָּשְׁמוּ, רעה תבא אליהם" (ירמיה ב ג). כך היה עם פרעה, נבוכדנצאר, מלכות פרס ואחר-כך מלכות יוון. אין היום זכר לאותה יוון, גם לא לפרס שהיתה אימפריה עולמית. מרומא נשארה איטליה, ותורכיה היא מדינה נחשלת. כאשר האנגלים הציקו לנו ב"שבת השחורה", כתב רבנו הרב צבי יהודה שזה יהיה הסוף שלהם (לנתיבות ישראל, א, עמ' פד-פו. ועיין שם, עמ' פב-פג [מהדורת מאבני המקום, א, עמ' קי-קיג. שם, עמ' קז-קט]), ואכן אנגליה היא עתה רק מדינה אחת בין מדינות אירופה. אנגליה היתה מעצמה עולמית. האנגלים התגאו שהשמש אינה שוקעת בבריטניה הגדולה, כיוון שהיו לה מושבות בכל כדור-הארץ. עכשיו זו מדינה רגילה באירופה. לעומת כל היועצים, אמר המן: "אין מה לדאוג, העם הזה כבר הגיע לסופו, האל שלו עזבו. כיום הם עם מפוזר, מפורק ומפורד, אין מה לפחד מהם יותר. הם אינם מסוכנים, כפי שאולי היו בעבר" (אסתר רבה ז יג). כלומר, העובדה שציין המן שעם-ישראל מפוזר ומפורד, יכולה לשמש כמין האשמה, שהעם טפיל. אבל, אפשר להבין זאת גם כנימוק שאין צורך לפחד ממנו. העם הזה גמור, אין ממה לחשוש. העובדה שהקדוש-ברוך-הוא החריב את ארצם ופיזר אותם בגלויות קשות, מעידה שאינו רוצה במ יותר. הם עם שירד מגדולתו. יחודו - הנבואה, ניטל ממנו. כפי שלמדנו, המן שמח שהפור נפל על החודש שבו מת משה, שאינו מתייחס רק למשה, אלא לדרכו ולתלמידיו. המן האמין שעם-ישראל ללא נביאים איבד את יחודו וכוחו. בחודש אדר משה מת, וכשנפסקה הנבואה וימות אחרון הנביאים, מותו של משה יהיה סופי, כך חשב המן. אך לא אלמן ישראל. הנביאים, תלמידי משה רבנו, מתו, אבל החכמים, שגם הם תלמידי משה רבנו, החלו לצמוח. גדול החכמים של תורה שבעל-פה הוא עזרא. כשנסתיימה הנבואה קם ראשון

אנשי כנסת הגדולה - עזרא. יש חפיפה מוחלטת ביניהם: עזרא הוא מלאכי (מגילה טו א). אחרון הנביאים הוא ראשון החכמים. המן, בכל אופן, הרגיש את העייפות והחולשה בשלב מעבר זה, וניסה לתפוס את עם-ישראל ברגע זה של חולשה. חז"ל דרשו: "ישנו עם אחד", ישנו מלשון יָשַׁן. הם יִשְׁנִים, ישנים מתורה וממצוות (מגילה יג ב). הם אינם דתיים, אינם יראי שמים. הם מתבוללים למחצה, לשליש ולרביע. רבותינו דורשים: "ואת דתי המלך אינם עושים", איזה מלך? מלך מלכי המלכים (מגילת סתרים לרבי יעקב מליסא). הם אינם שומרי מצוות, אינם יראי שמים והם גם מפוזרים, אין להם מדינה ואין להם עצמאות. זו שעת כושר לחסל אותם, כי כבר אזל כוחם, אין מה לפחד (שם). אכן, היינו בגלות ללא צבא ומדינה, מפוזרים בכל מדינות המלך אחשוורוש ובחולשה רוחנית. מרדכי הוא זה שעורר לתשובה. חז"ל שואלים: מדוע נגזרה כליה על היהודים? כיון שהשתחוו לצלם. זו עברה חמורה. השתחוויה לצלם מעידה על כניעה, התבטלות וסגידה לדת אחרת. אמנם הם הקפידו על מזון כשר, ואפילו בסעודתו של אחשוורוש קיבלו אוכל כשר, אך הבעיה היתה שהם נהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב א). הדבר מעיד על רמה רוחנית רדודה ביותר. הרי האווירה בסעודה זו היתה בשפל המדרגה. דיברו דברי פריצות, מי הנשים היפות ביותר - הכשדיות או המדיות (מגילה יב ב). גם אם האוכל כשר, מה בכך? לפעמים שואלים רב: מדוע אינך נותן הכשר למסעדה פלונית, הרי האוכל כשר?! - אולי האוכל כשר, אך מה שמציגים במסעדה אינו כשר. תאמרו שהיהודים היו חייבים ללכת לסעודה מצד פיקוח נפש, כי מי שלא השתתף בסעודה נחשב לבוגד, אך מדוע נהנו בסעודה?! זו השאלה. רבנו הרב צבי יהודה אמר שנענשנו בגירוש ספרד לא משום שהיינו בספרד, שהרי הגלות נכפתה עלינו, אלא משום שהרגשנו טוב בספרד, ולהרגיש טוב בגלות זה חמור. היהודים לפני השואה הרגישו טוב בגרמניה. הם נהנו להיות גרמנים. זה נורא. אמנם, צריך לגור במקום כלשהו, אף-על-פי שכבר נפתחו שערי ארץ-ישראל, אך בכל מקרה, להרגיש שייכות למקום בגלות, ולהרגיש בו טוב - הכי צד?

יום אחד הייתי בברית-מילה והגיע יהודי אחד, כולו מתנשף, שאל אם כבר היתה ברית-המילה. ענו לו שהיא כבר היתה לפני מספר דקות. הוא הצטער שהפסיד. שאלו אותו: "מאין באת?", והוא ענה: "מפּרנקפורט על נהר מיין". "מה? הגעת מפּרנקפורט לכאן, והחמצת את הברית?!", הצטערו כולם. אחר-כך שאלו אותו למעשיו והוא אמר שהוא מוכר ספרי קודש בירושלים. "אז כבודו מירושלים, לא מפּרנקפורט". "אני מפּרנקפורט ואני גר בירושלים", ענה האיש. מישהו שם התרגז עליו: "אינך מפּרנקפורט, אתה מירושלים!". היו יהודים שעלו מגרמניה שנהגו לומר: "גלינו בארצנו". הם התייחסו לארץ-ישראל כמו אל הגלות, כל-כך היה להם נעים בגרמניה. כך גם בגלויות אחרות, כל אחד מתרפק על העבר: "זכרנו את הדגה... את הקִשְׁאִים

ואת האבטחים...” (במדבר יא ה). אפילו במצרים שזרקו את התינוקות לנהר, אהבו ישראל את הגלות ואת העבדות. בפרס, גם-כן, נהנו יהודים מסעודתו של אותו רשע; נהנו להיות בסעודה עם כולם; נהנו משוויון זכויות, אמנציפציה. השלב שאחריו הוא התבוללות, אסימילציה.

עדות נוספת לשפל הרוחני של היהודים באותו זמן היתה האיגרות ששלח אחשוורוש. בתחילת המגילה מסופר שאחשוורוש שלח איגרות לכל “עם ועם כלשונו, להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו” (א כב). בסוף המגילה נשלחה איגרת, ועליה מסופר שנשלחה אל: “עם ועם כלשנו, ואל היהודים ככתבם וכלשונם” (ח ט), לראשונה נשלחה ליהודים איגרת בלשונם. בתחילה הם התביישו והנמיכו פרופיל. הם לא דיברו עברית. הם היו בשפל המדרגה, אפשר היה למחוק אותם, כיוון שהם כמעט נעלמו. כמו שהגאולה קמעה קמעה (ירושלמי, ברכות א א), כך הגלות הופיעה בשלושה שלבים: שלב א – אין עצמאות אבל אנחנו בארץ-ישראל, מדינה גרורה של בבל; שלב ב – אנחנו לא בבית אלא בבבל אבל אנחנו יחד; שלב ג – אנחנו מפוזרים. נוסף להרגשה כאילו הקדוש-ברוך-הוא עזב אותנו ופיזר אותנו, גם העם עזב את ד’. הם היו חלשים במצוות, חלשים בגאווה לאומית, חלשים בכל. לכן, “ולמלך אין שְׁנָה להניחם” (ג ח).

פרק ד

**”כי אם הִקְרַשׁ תִּהְיֶינָה בַעַת הַזֹּאת, רִוּחַ וְהַצְלָה יַעֲמוּד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְאֵת
בַּיִת אַבְיָן תִּאֲבָדוּ, וּמִי יוֹדַע אִם לְעֵת כַּזֹּאת הִגְעַתְּ לַמַּלְכוּת”** (ד יד)

ריבונו-של-עולם אינו עוזב את עמו. אם אסתר לא תציל את עם-ישראל, ריבונו-של-עולם ימצא פתרון אחר. ”נצח ישראל לא ישקר ולא יִנָּחֵם” (שמואל א טו כט). אין אפשרות שעם-ישראל יכלה, כפי שאומר הנביא: ”אני ד' לא שְׁנִיִּיתִי, ואתם בני יעקב לא כְּלִיִּתֶם” (מלאכי ג ו), כלומר, כשם שריבונו-של-עולם לא יכול להשתנות, כך אתם, בני-ישראל, לא יכולים לָכֻלוּת. הרמב”ם מצטט פסוק זה באגרת תימן כדי לנחם את היהודים בתימן שהיו בצרה ובמצוקה נוראה (אגרות הרמב”ם, הוצאת מוסד הרב קוק, עמי קכח-קכט). אך, אם זו ההבטחה, מדוע צריכה אסתר להילחם ולהסתכן, הרי ממילא רווח והצלה יבוא ליהודים ממקום אחר? אל נערבב דברים שונים. ישנה הבחירה החופשית של האדם, אחריותו, תפקידו וחובתו, לעומת ההנהגה האלוהית, שמשמעותה שריבונו-של-עולם יודע, מתכנן וקובע הכל מראש. כיצד הדברים מסתדרים ביחד? מדוע אנחנו צריכים להתגייס לצבא ולהילחם אם ד' הבטיח שלעולם לא נכלה? מה מקומו ותפקידו של המאמץ שלנו? התשובה היא שד' הבטיח שעם-ישראל לא יכלה, והוא יכול לעשות זאת בשני אופנים: אופן אחד בנס, ואופן שני דרכנו. דרך נס, כמו המצור על ירושלים בזמן חזקיהו המלך. מאה שמונים וחמישה אלף חיילי סנחריב מלך אשור צרו עלינו, ובלילה אחד מתו כולם (מלכים ב יט לה). ובאמת, במצב שנוצר לא יכולנו לעשות שום דבר. סנחריב כבש את כל מלכות ישראל וכל מלכות יהודה, ורק ירושלים נשארה במצור ובמצוק. בתוך העיר היו האנשים מותשים, רעבים ועייפים. רבשקה, שליח מלך אשור, עמד מחוץ לחומות ולעג: ”אֶתְנֶה לְךָ אֶלְפִים סוּסִים אִם תּוּכַל לַתֵּת לְךָ רֶכֶבִים עֲלֵיהֶם” (מלכים ב יח כג). הוא ידע בדיוק את המצב בעיר, לא היה אדם שמסוגל לרכוב על סוס, ודאי שלא להילחם. במצב כזה אי-אפשר היה לעשות דבר, רק נס יכול היה להציל. כמו אדם חולה. יש מצבים שהרופאים אומרים שאין מה לעשות, נשאר רק להתפלל, ואז מתפללים. אבל בדרך כלל, בנוסף לתפילה, חייבים ללכת לרופאים ולנקוט את דרכי הרפואה המקובלות. ד' גזר שעם-ישראל לא יכלה. מציאות זו יכולה להתחולל על-ידי נס מופלא, שלפתע ימותו כל הרשעים במגפה, מחיידק או על-ידי מלאך. דרך שנייה היא שהשטח הרשעים תהיה על ידינו ומתוכנו ועל-ידי מאמצינו. כיצד אפשר לדעת מה הדרך הנכונה? לכן תמיד הדברים צריכים להיות על-ידי מאמצינו. המצב היחיד שבו איננו עושים דבר ורק שמים מבטחנו בד', הוא כשאין באפשרותנו לעשות כלום, כמו בזמן המלך חזקיהו או במצב שרופאים אומרים שקצרה ידם מלעזור; אבל כל

עוד יש מה לעשות – חייבים לעשות. חייבים ללכת לרופאים, חייבים להתגייס לצבא, חייבים לעשות את כל הפעולות להצלת עם-ישראל. אין לשבת בחיבוק ידיים ולומר שיהיה בסדר (עיין עין איה, שבת א, פ"ב אות קצב, עמ' 166). מסופר בגמרא על אדם שאשתו נפטרה והוא נשאר עם תינוק יונק. עשה לו הקדוש-ברוך-הוא נס והוא הניק את בנו. אומרת הגמרא: איזה אדם גדול הוא זה שדי' שינה סדרי בראשית למענו. אבל דעה אחרת שם אומרת שאינו אדם גדול, כיוון שהטריח את הקדוש-ברוך-הוא, והרי יכול היה למצוא חלופות להאכיל את בנו (שבת נג ב). כל עוד יש אפשרות לפתרון מעשי, על ידינו, אין לסמוך על הנס (עולת ראייה, א, ענייני תפילה, תפלה ותורה א, עמ' יט). לכן מרדכי אמר לאסתר שרווח והצלה יבוא ליהודים ממקום אחר. אמנם, גורלו של עם-ישראל אינו תלוי בה, אבל "את ובית אביך תאבדו". אם אינך רוצה לשרת את המגמה האלוהית, להיות שליחה של הקדוש-ברוך-הוא, תתני על כך את הדין.

"את ובית אביך תאבדו". מדוע מוזכר בית אביה, במה הוא אשם? בית אביה, הכוונה לשאול המלך שחמל על אגג, ובגללו נשאר זרע מעמלק. בלילה שבו חמל שאול על אגג, לפני שהוצא להורג על-ידי שמואל הנביא, הספיק אגג להוציא זרע, ומזה יצא המן. עכשיו אסתר יכולה לתקן את העוון של אחי הסבא של הסבא שלה – שאול (מהר"ם אלשיך). אבל אם אינה עושה דבר, היא תיתן על כך את הדין. הקדוש-ברוך-הוא יפתור את הבעיה של עם-ישראל אבל לא את הבעיה שלה, שהרי היא היחידה שבידה האפשרות להציל מהצרה, אמנם מתוך סיכון, אבל יש סיכוי. פתרון אחר קיים ודאי, אך אינו נראה. להרוג את המן, למשל, לא יפתור את הבעיה, כיוון שהריגה זו תביא לפוגרום מידי, במיוחד משום שאחשוורוש עצמו שונא יהודים, כפי שראינו שלא רצה את הכסף ועצר את בניית בית-המקדש. חוץ מזה, כיוון שהגזרה כבר נחתמה, היא לא תתבטל גם אם המן ימות. לכן, חייבים להתאמץ ולמצוא פתרונות מעשיים, ותפקידה של אסתר נראה כפתרון יחיד. אף-על-פי שאנחנו יודעים שהכל בידי ד', אנחנו חייבים להיות שלוחיו. מגלגלים זכות על-ידי זכאי ומגלגלים חובה על-ידי חייב (עיין מסכת שמחות פרק ח). אם משה רבנו לא היה נותן תורה, היה ריבנו-של-עולם בורא משה רבנו אחר (שם). אם יהודה המכבי לא היה מוסר נפשו למען עם-ישראל, היה ד' מוצא יהודה מכבי אחר. אבל יהודה המכבי זכה וקיבל שכר על מה שעשה. לעומת זאת, אם ריבנו-של-עולם קבע שתם זמנו של אדם, שום רופא לא יצליח לרפאו, גם אם יגיע לטובי הרופאים. גדליהו בן-אחיקם הוזהר על-ידי יוחנן בן-קרח שישמעאל בן-נתניה רוצה להרוג אותו, בשליחות האויב. גדליה לא הסכים לשמוע את האזהרה, מפני שקבע שהדבר הוא שקר ולשון הרע (ירמיה מ יד). חז"ל אומרים, שאמנם אסור להאמין ללשון הרע, אבל צריך לחשוש (נידה סא א). גדליה היה צריך להגביר את השמירה סביבו ולהיזהר, והוא לא עשה זאת, ולכן נהרגו הוא

ואנשיו, וכל ישוב הארץ התמוטט והתפרק. כמה קשה לחשוב שבגלל טעות של אדם אחד התמוטט כל הניסיון לשקם את הישוב בארץ! ודאי הדבר לא התחולל בגלל טעותו. אמנם, על טעות מגיע עונש, אבל ד' החליט שיש להגלות את ישראל מארצו, ו"מפני חטאינו גלינו מארצנו" (מוסף לשלושה רגלים) ולא בגלל טעותו של גדליהו בן-אחיקם, אלא הוא היה המכשיר. כמובן, עוד לפני זמנו של גדליהו, בימי צדקיהו המלך, נבוכדנצאר גילה לו סוד. צדקיהו הבטיח לשמור את הסוד, אך הוא גילה אותו, ונבוכדנצאר כעס ובא למלחמה על ישראל. האם כל האסון הגדול שהמיט עלינו נבוכדנצאר היה משום שצדקיהו לא שמר סוד? (נדרים סה א). לא כן. הדבר היה קורה ממילא, אלא שצדקיהו עשה טעות, וכך גלגל ד' את המאורעות (רש"י, ירמיה נב ג). חז"ל מספרים לנו משל על הפסוק "מְרַשְׁעִים יֵצֵא רָשָׁע" (שמואל א כד יג). רצח אדם במזיד ומגיע לו עונש מוות, אבל חסרו עדים. אדם אחר רצח בשוגג, גם הוא ללא עדים. העונש על רצח בשוגג הוא גלות לעיר מקלט. את שניהם לא אפשר היה להעניש, בהיעדר עדים. הזדמנו שניהם לפונדק אחד, הרוצח בשוגג טיפס על הסולם ונפל ממנו על הרוצח במזיד, שעבר מתחתיו. הרוצח במזיד נהרג במקום, והרוצח בשוגג, שהפעם היו עדים למעשיו, הוגלה לעיר מקלט. כך הגיעו הדברים לפתרונם (מכות י ב. רש"י, שמות כא יג). לקדוש-ברוך-הוא דרכים רבות לפרוע מכל אדם את המגיע לו, אך הדבר אינו פוטר אותנו מהחובה להתאמץ. אנחנו רואים פעמים רבות בהיסטוריה שלמרות כל התכנונים והעשיות, ריבונו-של-עולם הוא הקובע את מהלך הדברים. למשל, קרב ווטרלו הגדול והמפורסם בין האנגלים ובני בריתם לצרפתים, שבו הוכרע נפוליאון סופית על-ידי האנגלים. כל ההיסטוריונים, האיסטורטגים והגנרלים כתבו כרכים על-גבי כרכים כיצד ומדוע ניצחו האנגלים בקרב. מדוע נוצחו הצרפתים, מה קרה. האם תכנונו של נפוליאון היה לקוי? הם מתעייפים בחקירות אינסוף. התכנון של נפוליאון היה מעולה והאנגלים היו במעמד נחות, אבל הקדוש-ברוך-הוא קלקל את התכניות של נפוליאון בכך שטפטף כמה טיפות מים. בשמונה-עשר ביוני למנינם, ירד במקום גשם זלעפות. כל האדמה היתה רטובה ואי-אפשר היה להזיז תותחים. נפוליאון עבד בעיקר עם תותחים משום היה קצין תותחנים, ובעזרת התותחים ניצח את כל מערכי האויב בגאונות איסטרטגית. אבל על אדמה רטובה אי-אפשר להזיז תותחים. הוא תכנן לצאת למלחמה בשש בבוקר ונאלץ לחכות עד אחת-עשרה וחצי כשהאדמה קצת יבשה. בזמן זה הצטרפו הפרוסים-הגרמנים למחנה האנגלים. הוא תכנן לתקוע טריז בין האנגלים לגרמנים. כוונתו היתה להניס את האנגלים לים ואת הגרמנים לכיוון השני, אבל כיוון שאיחר בחמש שעות וחצי, הם הספיקו להתחבר. כלומר, ריבונו-של-עולם אמר לנפוליאון: "נמאסת עלי, מעכשיו כל תכניותיך יעלו בתוהו". הכישלון בקרב נקבע על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, ולא בגלל גבורת האנגלים

או הפרוסים. אמנם היה שם קצין אנגלי בשם ולינגטון שניהל את הקרב מתוך קור רוח, אך ברור שהקדוש-ברוך-הוא הוא שהחליט ובכך שינה את גורלה של אירופה כולה. ודאי, אם רוצים להיות קצינים גבוהים בצה"ל יש להכין ביסודיות את הקרב לכל פרטיו, ללא ספק, אך אין לשכוח שבסופו של דבר, ריבוננו-של-עולם הוא הקובע את מהלכי ההיסטוריה.

אמנם, אומר מרדכי, רווח והצלה יכול לבוא ממקום אחר, אבל "מי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות", אולי רק בשביל רגע זה הגעת למלכות. הרי כל הגעת אסתר למלכות היתה רעה רבה. היא היתה נשואה לגוי מגעיל, מושחת בעריות, רוצח ועובד עבודה-זרה. איננו מבינים את המהלכים שד' עושה בעולמו. הנה צדקת כזו, וכמה רע לה. פעמים רבות אנו משתדלים להבין דברים בלתי-מובנים שד' עושה, ואיננו מצליחים. אומר לה מרדכי: עכשיו אפשר להבין מדוע קרה כל מה שקרה. כנראה בשביל זמנים אלה הגעת למלכות. הקדוש-ברוך-הוא הקדים רפואה למכה. עוד לפני הגזרה על היהודים הייתה פרשת ושת, והיא הוחלפה באסתר. חז"ל אומרים: "אסתר מן התורה מנין? ואנכי הסתר אסתיר" (חולין קלט ב). ריבוננו-של-עולם פועל בהסתר, הוא המושך בחוטים מאחורי הקלעים. אנחנו לומדים ממגילת אסתר שריבוננו-של-עולם פועל בסתר. יהודים רבים רוצים לראות את הכל בגלוי והם תמהים: מדוע הקדוש-ברוך-הוא אינו יכול לעשות נס ולחסל אחת ולתמיד את כל הערבים? ריבוננו-של-עולם דווקא עושה זאת. כיצד? הוא עושה זאת על-ידי צה"ל. האם אין עשייתו נחשבת משום שהיא נעשית בדרך הטבע על-ידי צה"ל? על-אף שעומדים נגדנו מאתיים-מיליון ערבים, אנו מצליחים לאיים עליהם ולחסום אותם. מאות-אלפי רוצחים מסתובבים במדינה ובקושי הם מצליחים לעשות משהו. אם-כן, ד' עושה על-ידי שלוחיו. האם אין זה נחשב מעשה ד' משום שהדבר נעשה על-ידי שלוחים?! האם אין הגשם נחשב למתנה מהקדוש-ברוך-הוא משום שהוא יורד מן העננים?! (עיין שו"ת חכם צבי סי' יח). העננים הם שלוחיו, "עשה מלאכיו רוחות, משרתיו אֶשׁ לְהֵט" (תהילים קד ז). "הרבה שלוחין יש לו למקום" (במדבר רבה יח). חז"ל אומרים שלפעמים הקדוש-ברוך-הוא עושה שליחותו על-ידי נחש, על-ידי עקרב או צפרדע; יש לו שלוחים רבים (שמות רבה י א-ב). מרדכי נוזף באסתר ומבהיר לה שהיא האפשרות היחידה להצלה, כי אולי בזכות אהבתו של אחשוורוש אליה, היא תצליח לבטל את רוע הגזרה שלא היתה כדוגמתה. המתח נורא. אל לנו לשכוח שהעתיד לא יודע. איש אינו יודע מה ילד יום. כך אנחנו צריכים ללמוד את מגילת אסתר, כל פעם מחדש. ישנו סיפור ידוע, על רב אחד שסיפר את סיפורו של יוסף שנזרק בבור, וישבה שם אישה ומיררה בכי. לעגו לה חברותיה: הרי את יודעת שבסוף הוא ניצל? אבל, היא צודקת. כל פעם צריך לחיות את הדברים מחדש (ועיין בספר יסוד ושורש העבודה).

פרק ה

“ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה, ומה בקשתך, עד חצי המלכות וינתן לך”
(ה ג)

מה קרה לך אסתר? אם סיכנת את נפשך לבוא לחצר הפנימית, ודאי יש סיבה חזקה לכך (הגר"א). הוא ראה גם את פניה החיוורות, שהרי צמה שלושה ימים, ובוודאי ניכרת היתה על פניה הדאגה (מעם לועז), לכן שאל אותה: “מה לך אסתר המלכה?”, האם משהו קשה מטריד אותך? הגידי לי! הוא התרכך. חודש ימים לא הזמין אותה, ועכשיו בנס היא מצאה חן בעיניו.

“ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך”. אני מוכן לתת לך חצי מהמלכות. אינני יכול לתת לך את הכל, אבל אני יכול לתת לך חצי מלכות. עד כדי כך היה מאוהב בה. חז"ל אומרים שחצי המלכות, הכוונה לכל מה שתבקש, פרט לבניין בית-המקדש (מגילה טו ב). אמנם אין הוא יודע שהיא יהודייה, אבל הוא מכין את עצמו, ומראש אומר לה שבקשה כזו לא תיענה. זה אחשוורוש שנתן את ההוראה להפסיק את בניין בית-המקדש, כמו שכתוב בספר עזרא (סוף פרק ד). העם הפרסי אפשר לעלות לארץ אך חזר בו, כמו בתקופת הבריטים, שבתחילה הסכימו להקמת בית-לאומי לעם היהודי בארץ-ישראל ואחר-כך עצרו את העלייה. אחשוורוש עצר את בניית בית-המקדש, ולא יחזור בו, גם אם המלכה תבקש ואפילו תסכן חייה על כך.

שאלה: מדוע עלול אחשוורוש לחשוב שזו תהיה בקשתה של אסתר?

תשובה: אחשוורוש אינו מצליח לנחש מה הניע את אסתר להסתכן ולהיכנס אליו. הוא מבין שמדובר בדבר גדול. מה זה יכול להיות? האם היא רוצה כסף? - יש לה הרבה כסף, היא מלכה. אם-כן, מה מטריד אותה, מה חסר לה? אולי היא רוצה להתערב בפוליטיקה, שהוא לא יעכב את בניית בית-המקדש? מי יודע?! הדברים אמנם אינם מופיעים בפסוקים, אבל לחז"ל יש מסורת שאחשוורוש רמז לה על כך. על-כל-פנים הוא שואל אותה לרצונה.

“ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה, ומה בקשתך, עד חצי המלכות וינתן לך” (ה ג).

מה קרה לך אסתר? אם סיכנת את נפשך לבוא לחצר הפנימית, ודאי יש סיבה חזקה לכך (הגר"א). הוא ראה גם את פניה החיוורות, שהרי צמה שלושה ימים, ובוודאי

ניכרת היתה על פניה הדאגה (מעם לועז), לכן שאל אותה: "מה לך אסתר המלכה?", האם משהו קשה מטריד אותך? הגידי לי! הוא התרכך. חודש ימים לא הזמין אותה, ועכשיו בנס היא מצאה חן בעיניו.

"ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך". אני מוכן לתת לך חצי מהמלכות. אינני יכול לתת לך את הכל, אבל אני יכול לתת לך חצי מלכות. עד כדי כך היה מאוהב בה. חז"ל אומרים שחצי המלכות, הכוונה לכל מה שתבקש, פרט לבניין בית-המקדש (מגילה טו ב). אמנם אין הוא יודע שהיא יהודייה, אבל הוא מכין את עצמו, ומראש אומר לה שבקשה כזו לא תיענה. זה אחשוורוש שנתן את ההוראה להפסיק את בניין בית-המקדש, כמו שכתוב בספר עזרא (סוף פרק ד). העם הפרסי אִפשר לעלות לארץ אך חזר בו, כמו בתקופת הבריטים, שבתחילה הסכימו להקמת בית-לאומי לעם היהודי בארץ-ישראל ואחר-כך עצרו את העלייה. אחשוורוש עצר את בניית בית-המקדש, ולא יחזור בו, גם אם המלכה תבקש ואפילו תסכן חייה על כך.

שאלה: מדוע עלול אחשוורוש לחשוב שזו תהיה בקשתה של אסתר? תשובה: אחשוורוש אינו מצליח לנחש מה הניע את אסתר להסתכן ולהיכנס אליו. הוא מבין שמדובר בדבר גדול. מה זה יכול להיות? האם היא רוצה כסף? - יש לה הרבה כסף, היא מלכה. אם-כן, מה מטריד אותה, מה חסר לה? אולי היא רוצה להתערב בפוליטיקה, שהוא לא יעכב את בניית בית-המקדש? מי יודע?! הדברים אמנם אינם מופיעים בפסוקים, אבל לחז"ל יש מסורת שאחשוורוש רמז לה על כך. על-כל-פנים הוא שואל אותה לרצונה.

פרק ו

"ויאמרו נערי המלך אליו, הנה המן עמד בחצר, ויאמר המלך יבוא" (ו ה)

המן בא לבקש מהמלך לתלות את מרדכי, ואחשוורוש קורא לו כדי לשאול כיצד לעשות כבוד למרדכי. כלומר, לולא נדדה שנת המלך, הדברים היו מסתבכים. אבל, האם אנו מתקרבים לפתרון שורשי ולהצלה? כלל לא. למעשה, דבר לא השתנה. כלומר, סיפור הלבוש והסוס באמת משמח, ומצויר במגילות בתמונות צבעוניות, אך הגזרה "להשמיד להרוג ולאבד" בעינה עומדת. החרב עדיין מונחת על הצוואר. אם-כן, על מה השמחה שמרדכי רוכב על איזה סוס? הרי זו אפיזודה חולפת, אירוע חולף וחסר-משמעות? אבל לא כך הדברים. יש להבין שהסיפור שהוקרא בפני המלך שינה לגמרי את הבנתו. לולא הוזכר לו המעשה, אין כל ספק שהיה נענה לבקשת המן לתלות את מרדכי. מדוע לא? לולא הסיפור הזה, היה אחשוורוש חושד גם באסתר שהיא מתכננת משהו עם המן, ורק הזכרת הצלתו על ידה גרם למהפך בדיוק בעיתוי המתאים. הסיפור היה חייב להיוודע לו דווקא בלילה זה, לא לילה קודם ולא לילה אחר-כך. צירוף מקרים מופלא זה מכונה אצל חז"ל: "הגאולה קמעא קמעא". כולנו מכירים מושג זה, כולנו התחנכנו לאורו, אך היכן הוא מופיע ועל מה הוא מסתמך? סיפור זה של איילת השחר העולה בהדרגה, וגאולתן של ישראל המדומה לאיילת השחר, מופיע בתלמוד הירושלמי, שם נאמר: "כך היא גאולתן של ישראל", בתחילה יש מעט אור ואחר-כך האור הולך ומתגבר (ירושלמי, ברכות א א). ומה ההוכחה של הגמרא? בתחילה: "ומרדכי יושב בשער המלך", אחר-כך "ויקח את הלבוש ואת הסוס", ואחר-כך "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות... ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר". כלומר, היסוד של גאולה קמעא קמעא נלמד מסיפורה של אסתר. הגאולה התחילה בגילוי מזימת בגתן ותרש, אלא שאז עדיין לא ראו שמדובר בשלב מכריע בגאולה, ואחר-כך התפתחו הדברים בהדרגה - קמעא קמעא, עד הגאולה השלמה. גאולה קמעא קמעא היא גאולה בטבע, בהסתר. גאולה בדרך ניסית אינה מגיעה קמעא קמעא, אלא כמו מכות מצרים - שינוי מהיר ודרמטי. אבל דרך הטבע היא תמיד בהדרגה ובהסתר, וחשוב לדעת זאת, כי גם הגאולה העתידיה, הגאולה שלנו, מתנהלת קמעא קמעא.

פרשת ספר הזיכרונות שינתה לגמרי את תפישתו של אחשוורוש, וגרמה שאזנניו יהיו פנויות לשמוע את אסתר, ולוותר על הריגת כל עם-ישראל, שנואי נפשו. שני דברים

שבו את ליבו: האחד - שאסתר הצילה את חייו, והשני - שמרדכי כלל לא ביקש טובה לעצמו, לא ביקש כבוד ותמורה על מעשהו, וזאת בניגוד גמור להמן הרודף כבוד יומם ולילה. הוא מספר לכולם "את כבוד עשרו ורב בניו, ואת כל אשר גָדלו המלך ואת אשר נִשְׂאוּ על השרים ועבדי המלך... אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי, וגם למחר אני קרוא לה עם המלך" (היא-יב). מרדכי, לעומת זאת, נחבא אל הכלים, אינו מחפש כבוד. הוא הציל את המלך ואפילו לא הודו לו על כך, והוא לא התלונן, לא ביקש. אם היה מקבל אז תמורה או כבוד כלשהו על מעשהו, המלך לא היה כל-כך מזדעזע, וכל הפרשה היתה נשכחת. לכן, גם ענוותנותו של מרדכי, היא חוליה נוספת בשרשרת המביאה קמעא קמעא לגאולתן של ישראל.

הרמב"ם כותב: "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר" (הלכות מגילה ב'יח), כמו שכתוב בסוף המגילה: "יְיָיִם הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וְזָכְרָם לא יִסּוּף מְזַרְעֵם" (ט כח). מקשה עליו הראב"ד: כיצד יתכן שיתבטלו? הרי כל הפסוקים בנביאים ובכתובים הם דברים קדושים! (שם). והרי חז"ל אמרו שהם יתבטלו? הראב"ד מסביר בצורה שונה: לא יהיה צורך לקרוא הפטרה, זו הכוונה שיתבטלו, אך את המגילה תמיד יקראו בציבור. יש אומרים שכשהרשעים גנבו לנו את ספרי-התורה, ולא יכולנו לקרוא בתורה, התחילו לקרוא בנביאים (רבי דוד אבודרהם, סדר שחרית של שבת. לבוש רפד. תיו"ט, מגילה ג ד). בימינו, ברוך ד', יש גם תורה וגם הפטרה - דברי נביאים. הראב"ד אומר שלעתידי-לבוא לא נקרא הפטרות. אבל מה הכוונה שלפי הרמב"ם הכל עתיד ממש להתבטל? הסבירו שכל מה שכתוב בנביאים ובכתובים נאמר כבר בתורה ברמז, והנביאים והכתובים מרחיבים. לעתידי-לבוא נאמר: "כי מלאה הארץ יָעָה את ד'" (ישעיה יא ט) ולא נצטרך נביאים וכתובים, פרט למגילת אסתר (מראה הפנים על ירושלמי א ה בשם מהר"ם אלשיך). בכל זאת נותרת השאלה: מדוע נצרך הרמב"ם בסוף הלכות מגילה לומר זאת, הרי אמירה כזו יכולה להיות פתחון-פה לכל הכופרים והרפורמים, שנביאים וכתובים יתבטלו! אלא, מגמתו של הרמב"ם היתה בעיקר לומר לנו שמגילת אסתר לא תיבטל, אותה תמיד יקראו וילמדו. מדוע? כי לעתידי-לבוא תהיה הגאולה כמו הספר הזה, קמעא קמעא, כמו שראינו בתלמוד הירושלמי. את היסוד הגדול הזה לומדים ממגילת אסתר, לכן אנו זקוקים לה לתמיד. הגאולה נסתרת, "הסתר אסתיר פני" (דברים לא יח), אבל צריך לפתוח את העיניים. כל פעם כשאנחנו לומדים, אנחנו פותחים עיניים. רבנו הרב צבי יהודה קוק הסביר את ההבדל בין אדם שצופה ומצפה לישועה, לבין אדם מחכה. למשל, אדם המחכה בחדר-המתנה לרופא. הוא מתפתל מכאבים, ואינו יודע מה קורה מאחורי הדלת. אין הוא יודע כמה זמן עליו לחכות. הוא מתייסר ואין לו מושג מה יהיה. הכל אטום, חתום וסתום. הוא רק יודע שמאחורי הדלת יש רופא שיכול

להציל אותו ממוות. אמנם להיכנס אי-אפשר, הרופא עסוק, אבל הוא יודע שהוא שם. זה נקרא מחכה לגאולה. לעומתו, יש אדם שנמצא בבוכן, בצרה נוראה, אבל יש משהו שהוא מצפה לו, צופה לו. הוא כאילו בראש המגדל (הקדמת הזוהר, בראשית ו. אורות, ישראל ותחיתו יד), צופה למרחקים ומצפה לאות, לסימן, "הנה, הנה זה בא". הוא רואה את הגאולה לא כדבר חסום מאחורי הדלת שלא יודעים מה קורה, ומחכה שהדלת תיפתח בנס, אלא הוא עומד בראש המגדל ורואה את כוחות הישועה מתקרבים ומתקרבים. במצב כזה גם הוא יכול להיות שותף למהלך הגאולה. הממתין בחדר-המתנה, הוא פסיבי, דופק בדלת ואומרים לו שאי-אפשר להיכנס, מבצעים ניתוח. הוא אינו יכול לזרז את התהליך, הוא אינו שייך אליו, הוא אינו מבין אותו, הוא מאחורי הדלת ואינו יכול לעשות מאומה. אבל הצופה רואה את הכל; אמנם הדברים מתקדמים לאט, ולעיתים נדמה שהם דורכים במקום, אבל הצופה רואה ואומר: אמנם עוד לא הגיעה הישועה השלמה, אבל הדברים מתקדמים, אפשר לראות שהם מתקדמים, אפשר גם ליזום פעולה כדי שיתקדמו מהר יותר.

עלינו לדעת שדרכי הטבע פירושן שד' עושה, שהגאולה קמעא קמעא, בדומה למגילת אסתר שבה הושגה ההצלה בדרך הטבע ובהשתדלות אנושית של אסתר. אם-כן, מגילת אסתר רלבנטית גם לעתיד-לבוא. אם תלמד את המגילה הזאת, תדע כיצד ד' פועל בעולמו. לכן הקריאה בספר הזיכרונות היא חלק מהגאולה, אף-על-פי שבפועל הגזרה על היהודים עדיין לא בוטלה. בהצללת בגתן ותרש לא ראינו תוצאות חיוביות מידיות, עדיין לא ידענו לאן כל זה מוביל.

פרק ז

”ויאמר חֲבֹנָה, אחד מן הסריסים לפני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דָּבַר טוב על המלך, עמד בבית המן גְּבַהַּ חמשים אמה, ויאמר המלך תִּלְהוּ עליו” (ז ט).

חרבונה הוא מן הסריסים. הסריסים גם הם אינם צדיקים גדולים. חרבונה גם אינו מופיע ברשימת הסריסים הקרובים אל המלך: ”והקרב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן” (א יד). חרבונא הוא סריס נוסף. אך לפי חז”ל היה גם הוא בעצה להשמיד את עם-ישראל, אך עתה התהפך לכיוון שהרוח נושבת (מגילה טז א ורש”י).

”ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך”. מיהו? מדוע הוא מתערב? חז”ל אומרים שחרבונה זכור לטוב, ואפילו אומרים חז”ל שאליהו הנביא התחפש לחרבונה (ילקוט שמעוני, אסתר תתנ”ט). אמנם חרבונה עשה לנו טובה גדולה, אך מדוע הוא עשה זאת, מדוע חשוב לו לטפול האשמות על המן? מאין הוא ציץ? באופן פשוט גם הוא מן הרשעים והוא מפחד. יכול להיות שהוא היה בעצה יחד עם המן להשמיד את היהודים. הוא רואה שעכשיו המן נופל, ואם המן נופל כל אנשיו נופלים איתו, לכן חשוב לו להראות שאינו שייך להמן, כי עכשיו לא משתלם להימנות על מקורבי המן. לאחר ההזמנה למשתה הראשון כתוב שהמן פנה לזרש ולאזהביו (ה י). לאחר הפרשה של הלבוש והסוס, כתוב: ”ויאמרו לו **חכמיו**” (ו יג). כבר אז הם הפסיקו להיות אוהביו והפכו לחכמיו. ודאי, הרי לאחר מעשה כולם חכמים. עקב נפילתו הם הפכו לשונאיו. חרבונה גם הוא נהפך לאויבו של המן. אולי הוא גילה למלך שהמן היה שותף במזימה של בגתן ותרש. אומר חרבונה: ”הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך”. כלומר, מרדכי הציל את המלך, ובגלל זה המן רצה להתנכל למרדכי ולתלות אותו. כך אומר חרבונה למלך, כיוון שעכשיו כדאי לדבר נגד המן (מגילה טז א ורש”י).

”ויאמר חֲבֹנָה, אחד מן הסריסים לפני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דָּבַר טוב על המלך, עמד בבית המן גְּבַהַּ חמשים אמה, ויאמר המלך תִּלְהוּ עליו” (ז ט).

חרבונה הוא מן הסריסים. הסריסים גם הם אינם צדיקים גדולים. חרבונה גם אינו מופיע ברשימת הסריסים הקרובים אל המלך: ”והקרב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן” (א יד). חרבונא הוא סריס נוסף. אך לפי חז”ל היה גם

הוא בעצה להשמיד את עם-ישראל, אך עתה התהפך לכיוון שהרוח נושבת (מגילה טז א ורש"י).

"ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך". מיהו מדוע הוא מתערב? חז"ל אומרים שחרבונה זכור לטוב, ואפילו אומרים חז"ל שאלהו הנביא התחפש לחרבונה (ילקוט שמעוני, אסתר תתנ"ט). אמנם חרבונה עשה לנו טובה גדולה, אך מדוע הוא עשה זאת, מדוע חשוב לו לטפול האשמות על המן? מאין הוא ציץ? באופן פשוט גם הוא מן הרשעים והוא מפחד. יכול להיות שהוא היה בעצה יחד עם המן להשמיד את היהודים. הוא רואה שעכשיו המן נופל, ואם המן נופל כל אנשיו נופלים איתו, לכן חשוב לו להראות שאינו שייך להמן, כי עכשיו לא משתלם להימנות על מקורבי המן. לאחר ההזמנה למשתה הראשון כתוב שהמן פנה לזרש ולאזהביו (ה י). לאחר הפרשה של הלבוש והסוס, כתוב: "ויאמרו לו חכמיו" (ו יג). כבר אז הם הפסיקו להיות אזהביו והפכו לחכמיו. ודאי, הרי לאחר מעשה כולם חכמים. עקב נפילתו הם הפכו לשונאיו. חרבונה גם הוא נהפך לאויבו של המן. אולי הוא גילה למלך שהמן היה שותף במזימה של בגתן ותרש. אומר חרבונה: "הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך". כלומר, מרדכי הציל את המלך, ובגלל זה המן רצה להתנכל למרדכי ולתלות אותו. כך אומר חרבונה למלך, כיוון שעכשיו כדאי לדבר נגד המן (מגילה טז א ורש"י).

פרק ח

“פִתְשָׁן הַכֶּתֵב לְהַנְתֵּן דָּת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה גְלוּי לְכָל הָעַמִּים, וְלִהְיוֹת הַיְהוּדִים עֵתִידִים לְיוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם מֵאִיבֵיהֶם” (ח יג)

“פִתְשָׁן הַכֶּתֵב” – פירוש הכתב, כתב מפורש. “להנתן דת”, פקודה, “בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים, ולהיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם”. על היהודים להיות מוכנים להינקם. לפנייהם עשרה חודשים להתכונן, לחזק את כוחם הפיזי ובמיוחד להוסיף אומץ וגבורה. אין זו משימה קלה למי שנמצא במצב של השפלה והתבוללות, ועכשיו צריך להתעורר לעוז וגבורה.

“להנקם מאויביהם”, מותר להתנקם. אבל הרי כתוב בתורה “לא תקום ולא תטור” (ויקרא יט יח). אלא התורה מבארת: “את בני עמך” (שם), דהיינו שאין זה חל ביחס לגויים. בנוסף לכך, “לא תקום ולא תטור”, לפי רוב המפרשים, הכוונה בענייני רכוש (עיין חפץ חיים, פתיחה לאוין, ח-ט, באר מים חיים). הדוגמא שמביאים חז”ל היא, שאדם מבקש את חברו: “השאלני קרדומך”, והוא מסרב, ולמחרת כשהחבר מבקש ממנו: “השאלני מגלך”, הוא אומר: “איני משאילך כדרך שלא השאלתני” (רש”י, ויקרא יט יח על-פי יומא כג א). על מקרה כזה חל האיסור של “לא תקום ולא תטור”. אבל אם אדם מציק לשני, מכה אותו, מעליב אותו או פוגע בו, מותר לנקום ולנטור, ולא חייבים מן התורה למחול לו. רק בענייני ממון התורה מצוה לא לעשות מזה עניין, למחול ולא לנטור. אין הדבר כן בפגיעה פיזית או נפשית, על כך האדם רשאי לנקום ולנטור, וקל וחומר כשמדובר בגויים ובמיוחד בגויים רשעים. איננו מתביישים במילים “להנקם מאויביהם”; הדבר מותר בהחלט. הנקמה מאפשרת לעשות שפטים בחזקים המושחתים ובכך להגן על שאר האנשים. האפשרות לנקמה גם מרתיעה את הרשע. נקמה אינה דבר פסול מעיקרו, “אל נקמות ד’ אל נקמות הופיע” (תהילים צד א).

פרק ט

”ואת פֶּרְשֵׁנְדָּתָא ואת דְּלָפֹן ואת אֶסְפָּתָא. ואת פּוֹרְתָא ואת אֲדִלְיָא ואת אַרְיָדָתָא. ואת פֶּרְמִשְׁתָּא ואת אַרְיָסִי ואת אַרְיָדִי ואת וַיְזַתָּא. עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן בֶּן הַמִּדְתָּא צָרַר הַיְהוּדִים הַרְגוּ, וּבְבַזָּה לֹא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם” (ט ז-י)

”עשרת בני המן בן המדתא”, גם בני המן היו רשעים. כבר פגשנו אותם בספר עזרא (פרק ד), מוזכרים בין כותבי כתב השטנה למלך אחשוורוש, כדי להפסיק את העלייה ואת בניית בית-המקדש. רשעים גדולים. ”עשרת בני המן בן המדתא צרר היהודים הרגו”. הוא צורר היהודים, זו מהותו.

”ובבזה לא שלחו את ידם”. אף-על-פי שהיה מותר להם, כמו שראינו: ”אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם להשמיד להרג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבוז” (ח יא). זה סימטרי. מי שבא להרוג, לאבד ולהשמיד, אפשר להשמיד אותו, וכשם ששללנו ניתן לבז, כך מותר לנו לבוז אותם. אבל אצל עם-ישראל, ”ובבזה לא שלחו את ידם”. מדוע? כדי שלא יגידו שהרגו כדי לבזוז את כספם (רש”י). ההריגה היא לשם שמים, מעשה החייב להיעשות כדי להינצל, ולכן ”ובבזה לא שלחו את ידם”. אף-על-פי שמותר היה, הם החמירו על עצמם, כדי שלא יהיה פתחון-פה. מעין שמירה על טוהר הנשק. במלחמה הראשונה של יהושע בעי אסור היה לקחת ביזה. עכן שלח ידו ולכן הוצא להורג וגם המיט אסון על ישראל. במלחמות הבאות מותר היה לקחת שלל. מסביר הרב שלמה גורן שבמלחמה הראשונה לא לקחנו שלל, כדי שלא יגידו שאנחנו להוטים לכסף וזהב וזו הסיבה ללחימתנו. במלחמות הבאות בזזו שלל, כיוון שמלחמה עולה כסף רב והיא נכפתה עלינו, לכן השתמשו בכסף של השלל כדי לכסות חלק מהוצאות המלחמה.

פרק י

”כי מרדכי היהודי מְשָׁנָה לַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ וּגְדוּל לַיהוּדִים וְרָצוּי לְרַב אֶחָיו, דָּרָשׁ טוֹב לַעֲמוֹ וּדְבַר שְׁלוֹם לְכָל זָרְעוֹ” (י ג).

כתוב: ”רצוי לרב אחיו” ולא לכל אחיו, כיוון שתמיד יש כאלה עם ביקורת צודקת או לא צודקת (מגילה טז ב ורש”י שם). אבל האידיאל של מרדכי היה להציל את עם-ישראל.

סיכום

בעזרת ד’ הסתיים הסיפור שלנו בטוב. רק לאדם אחד לא טוב, וזו כמובן אסתר המלכה. היא נשארה נשואה למלך המגעיל, הרוצח, הנואף והמושחת, שונא היהודים. היא צריכה לגור איתו, לחיות איתו. זה נורא ואיום. היא לא רק סיכנה את חייה בכך שבאה אליו ללא הזמנה, אלא גם נשארה תקועה איתו ואסורה על מרדכי. לכן, כולם שמחים, רוקדים ואוכלים אוזני המן, ושוכחים היכן נמצאת אסתר. מה אפשר לעשות?! איננו יכולים לעזור לה, אבל יכולים לזכור שהיא נמצאת בתוך הבוץ. אך ריבוננו של-עולם לא שכח את אסתר. שנה לאחר מכן מת אחשוורוש, בשנה הארבע-עשרה למלכותו. כל הסיפור מממן לקיחת אסתר ועד ההצלה אך תשע שנים ועוד שנה אחת, ואחר-כך אחשוורוש מת, ומלך תחתיו דריוש השני, שהיה יהודי, בנה של אסתר. שנתיים אחרי עלייתו של דריוש לשלטון, אמר חגי הנביא לחדש את בניית בית-המקדש (חגי ב). מיד שיגרו צוררי היהודים איגרת למלך דריוש והלשינו על כך. מה יעשה דריוש? הרי להפסיק את הבנייה הוא לא רצה, אך להורות להמשיך לבנות גם אינו יכול, כי הדבר מנוגד להוראה של אביו, במיוחד שכולם יודעים שהוא יהודי. לכן הוא עשה מעשה מחוכם. הוא הוציא את הצהרת-כורש ואמר: הנה, כתוב בהצהרת-כורש שהיהודים יכולים לחזור לארץ ולבנות את בית-המקדש (אסתר רבה א א). כורש היה סמכות עצומה שעליה איש לא רצה לחלוק. הנס היה שנשאר העתק אחד של הצהרת-כורש, כי אנשי המן השמידו את כל העותקים, ורק עותק אחד נמצא כאילו במקרה, כלומר, בנס (שם). אולי העותק היחיד שנשאר הוא זה שאפשר לראות עד היום במוזיאון רוקפלר. צילום של עותק זה נמצא בתנ”ך ידעת מקרא על ספר עזרא. הוא כתוב בפרסית ונלווה לו תרגום לעברית. בשנת 3390 היתה הצהרת-כורש. בשנת 3392 עלה אחשוורוש לשלטון, וציווה להפסיק את בניין בית-המקדש. בשנת 3394, השנה השלישית למלכותו, הוא החליט שעברו שבעים שנה, ועשה את המשתה. ב-3399 הוא התחתן עם אסתר. גזרת המן היתה: ”בשנת שתים עשרה למלך אחשוורוש”, כלומר, בשנת 3404. בשנת 3405 נהרג המן ובטלה הגזרה. ב-3406 מת אחשוורוש,

כלומר, בשנה הארבע-עשרה למלכותו. דריוש היה כבן שבע כשאחשורוש מת. בשנת 3408 הוא אישר את בניין בית-המקדש מחדש. הוא היה קטן, אך אימו, אסתר, היא זו שמלכה בפועל בתחילת מלכותו.

אחשורוש אמנם טעה בחשבון שבעים השנה, אך כאשר הן עברו, על-פי החשבון האמיתי, ברוך ד', חזרנו לארץ-ישראל וחזרנו לבניין בית-המקדש והארץ. היהודים עשו תשובה, קיימו וקיבלו (ט כז) את התורה שלא רצו לקבל במתן-תורה (שבת פח א). בזמן מתן-תורה היה צריך לכפות עלינו הר כגיגית. עכשיו קיבלנו אותה מתוך הבנה שאין להתחנף, להתבטל ולהתרפס בפני הגויים. עלינו לחזור בתשובה, להיות נאמנים לדי' ולעשות את עבודתו מתוך אומץ וגבורה.